

Бојана Николетић

Mahjong VIII-IX

(допуњено)

Бесан као рис:

„О најстаријој историји територије Црне Горе, о почетним фазама праисторијског доба које заправо треба посматрати као период неписане историје, још увијек смо слабо обавијештени. У питању је тзв. старије камено доба, доба тесаног камена или палеолит, период скупљачко-ловачке привреде. Засада су налази овог времена у Црној Гори систематски проучавани само у пећини Црвена Стијена изнад реке Требишнице на крајњем западу Црне Горе. Најстарији слојеви откривени у овој пећини припадају још леденом добу – глацијацији Riss и међуледеном периоду – интерглацијацији, између претпоследње – Riss и последње – Würm глацијације. Културни остаци познати из ове пећине почињу још у старијем палеолиту, с тзв. Levallois културом, а настављају се у периоду Moustier-а, средње палеолитском добу. Затим се живот продужује у време млађег палеолита, у тзв. Aurignac периоду. Оруђа која потичу из слојева Црвене Стијене, која припадају овом времену, рађена од тесаног камена, највише се везују за одговарајуће појаве ранијих палеолитских етапа у Грчкој, посебно Тесалији, а у каснијем палеолиту за типичну културу тога времена у Африци, за тзв. Carpien. Антрополошки остаци засада су непознати, али већ према културним епохама које су у Црвеној Стијени заступљене, може се са сигурношћу утврдити да су носиоци те културе у прве двије фазе морали припадати примитивнијој људској раси првобитног човјека – Homo primigenius, док се у последњој етапи – Aurignacien – већ појављује савремени човјек – Homo sapiens fossilis...“¹ Мезолит, неолит...

Прелаз из бронзаног у гвоздено доба (1200-800 г.п.н.е), „вријеме великих помјерања племена са Балкана према Егеји и Малој Азији, познатих под именом – Егејске сеобе. У то доба пада рушење хетитске државе, тројански рат и познати поход тзв. Поморских народа, који дијелом долазе са Балкана, и стижу чак до Египта гдје их је коначно поразио фараон Рамзес III (1196/1191). Такође је сигурно да су ова помјерања довела и до нових контакта, спајања и сажимања етничких група послје којих се на западном дијелу Балкана коначно појављују формирани Илири. Нејасно је засада у којој су мјери у овим покретима учествовала и племена која тада насељавају Црну Гору. Извјесни метални налази – бушене бронзане сјекире, тзв. келтови, нађене у Црној Гори припадају тој епохи (Смрдуша код Никшића, Колашин, Будимље код Иванграда, гривна из Рудеша код Иванграда). Но налаза је сувише мало да би се могло тврдити да ли су их овамо донијели дошљаци у току покрета Егејске сеобе, или су само одраз јачих трговачких веза.“

Цртежи на стени из окапине Липци код Рисна – јелени, пси и ловци.

Најзад, гвоздено доба:

„Послије периода смирења и стабилизације, који прати Егејску сеобу, убрзо долази до јачања племенске аристократије, формирања већих и мањих племенских савеза који коначно прерастају у нове форме друштвених заједница познатих под именом варварских држава. У ово вријеме с пуном сигурношћу на цијелом западном Балкану и у Црној Гори можемо већ говорити о илирским племенима. Вријеме око 800. године до IV вијека прије н.е., у коме се на нашој јадранској обали развија грчка колонизација, још се може приписати праисторији – гвозденом добу у ужем смислу.“

¹ Сви подаци и цитати у овом делу: Др Милутин Гарашанин, *Црна Гора до досељавања Словена*, „Црна Гора“, изд. НИП „Књижевне новине“, Београд 1976

Тумули – хумке; гвоздено оружје – копља; бронзани накит – копче, фибуле, токе, гривне... Црна Гора, Босна и Албанија.

IV в.п.н.е.

грчке колоније на Јадрану, сиракушки тиранин Дионисије Старији; тргови-емпорија „гдје су Грци с домороцима размјењивали своју робу“ (Будва).

Келти (Гали) преко јадранске обале из Италије продиру до Паноније – иза њих у Приморју остаје само накит рађен по узору на њихов, нарочито фибуле. Сингидунум.

Већа илирска племена: Ардијеи (Неретва/Хвар/Бока)²; Плереји (Неретва/Бока); Енхелејци (господари Ризонског залива – Бока Которска)³; Лабеати (*Lacus Labeatis* – Скадарско језеро)⁴; Доклеати (античка Дукља – *Doclea* – један од њихових првака, Гај Епикад – *Caius Epicadus, princeps*); Аутаријати (име планине Таре; живели су „сјеверно од великог језера које се обично изједначаје са Скадарским“)⁵ и можда Пирусти (око Пљеваља).

IV/III в.п.н.е.

прва илирска држава, у јужној Албанији: краљ Бардилис.

Епирски краљ Пир и његов утицај на даљи развој илирске државе. Северна Албанија и Црна Гора, племе Ардијеа и династија родоначелника Агрона, Плеуратовог сина. Од доба када се Агрон ставио на страну македонског владара Деметрија у његовом сукобу са Етолцима, „историја илирске државе окарактерисана је сталним тактизирањем у сукобима појединих балканских држава и Рима“, док Рим, с друге стране, „схватајући значај и улогу илирске државе на Балкану“ систематски према њој води политику „дефинитивног уништења“, уз повремене компромисе.

Краљица Теута, Агронова удовица, осваја Ису (Вис), Аполонију, Дирахујон (Драч), Коркиру (Крф); Димитрије Хварски, њен војсковођа, затим издајник, затим муж и васпитач Агроновог сина Пинеса. Скердилаид, Агронов брат. Македонци, Римљани... Савезништва и променљива ратна срећа. Скадар и Охрид (*Лихнос*).

Последњи велики илирски владар, Генције – око 180. године п.н.е. Гусари.

Црна Гора у касно римско доба:

провинција Превалис (*Praevalis*), најпре у Мизијској дијецези, затим у дијецези Македонији, најзад од 400. године – Дакија. После поделе Царства улази у Источно царство. Њене границе: на југу до реке Мати, на западу од Боке Которске преко Кривошија до „става“ Пиве и Таре, на истоку до Шар-планине, Дрима и Ибра, „док сјеверне границе остају углавном нејасне.“ Административни центар провинције – Скадар, на челу управе „*praeses* витешког реда“.⁶

Много векова касније, у доба Великог раскола,

после успеха у Италији, Нормани прелазе на другу страну Јадрана у покушају да освоје византијске територије.⁷ Бодин, син дукљанског владара „Михаила краља Словена“,

² „У доба илирских ратова они играју видну улогу у сјеверној Албанији, док их 135. године Римљани пресељавају у унутрашњост. Ове контрадикције могу се вјероватно објаснити постепеним ширењем имена Ардијеа, у вези са стварањем већег племенског савеза, а можда и илирске државе.“

³ Помиње их Псеудо Сцилакс (*Pseudo Scylax*), географ

⁴ „Тит Ливије помиње да се у њиховој земљи налазио Скадар (*Scodra*) и Медун (*Meteon*).“

⁵ „За њих знамо да касније продиру чак у Доње Поморавље (Страбон), док их је, по Диодору, крајем IV вијека прије н.е., Касандар населио на подручју око планине Орбела (Беласица)“

⁶ „Црна Гора“, *исто*

⁷ У истом периоду, нормански великаш Виљем Освајач стиче име освајањем Енглеске у чувеној бици код Хејстингса 1066. године. Нормандија је део француске територије, а Нормани су северњачки, викиншки

стаје на страну Византије. Исту страну помаже и венецијанска флота. На страни Нормана су Дубровник и Сплит. „За вријеме одлучне битке код Драча, 18. октобра 1081., Бодин је имао задатак да смета снабдјевање и логор Нормана, али се он није умијешао у борбе бојећи се неповољног исхода. Када је сазнао да је цар Алексије I Комнин узмакао, напустио је бојно поље и вратио се кући са својом војском. Нормани су послѣ тога постизали велике успјехе продревши у Епир, Македонију и Тесалију. Бодин је такав обрт ситуације искористио да прошири своју власт на земље у унутрашњости Полуострва. Као раније Михаило, тако је и он завладао Рашком и Босном...“ Не заувек: његов супарник, од 1085. драчки намесник, Јован Дука. Ипак, захваљујући новом расцепу - у католичкој цркви, и борбама за папски престо, Бодин је успео да код антипапе Климента III издејствује Бару ранг архиепископије – касније је због тога било проблема са Дубровником.⁸

Крсташи и Рајмунд Тулуски (Raymond de Toulouse).

Три имена:

Теодор Кавках, македонски великаш, XI в. (доба цара Самуила)
Бранисављевићи: зетски краљ, грчки вазал, Градихна Бранисављевић
„нескрупулозна и свирепа Јаквинта“, Зета-Дукља (XII в.)

Још три имена, на византијској страни: прва два нешто старија, из X века – Варда Склир и Варда Фокас, војводе из грађанског рата; треће, Нићифор Уран, војсковођа против Самуила у долини реке Сперхиј – сам почетак XI века.

У истом, XI веку, покрет против византијске власти предводи Петар Одељан (Виктор) који се „издавао за Самуиловог унука“, сина Гаврила Радомира. Софија (Средец) је у то време главно средиште путева од Цариграда према западу, и најисточније место докле је (тада) допро словенски покрет. (према: В. Ђоровић)

XII/XIII в.

После рата са Грцима, око 1150. године, Деса, господар Дукље, Требиња и Захумља, у завади са братом, великим жупаном Урошем II, као представник антиугарске струје, од цара Манојла Комнина добија „Дендру“ – „Шумадију“, област уз рашке земље. Он 1151. године уступа острво Мљет (Melita/Meleda) бенедиктинском самостану Свете Марије на Монте Гаргану, о чему сведочи и једна повеља из те године.

Манојло Комнин и Угарска: византијски цар новцем подржава раскол међу браћом, наследницима Гезе II. Млађи престолонаследник, Бела, после рата одлази на византијски двор где добија титулу деспота и руку једне принцезе. Његове земље, Хрватска и Далмација, прелазе у посед Византије. Он сам добија ново име – Бела Алексије. 1167, Хрватска, Далмација, Босна и Срем су у саставу Византије.⁹ Према извору Wikipedia, почетком 1166. Манојло I и Бела су чак заједнички председавали једном црквеном синоду у Константинопољу. Када се цару родио син Алексије, из другог брака са Маријом Антиохијском, ранији договор је пропао: Бела је добио нижу титулу ћесара али и нову невесту, Агнезу Антиохијску,

народ који у јужније делове Европе продире из неколико праваца - 1073. држе читаву византијску јужну Италију. Велики раскол – 1054.

⁸ „Которска бискупија није остала под влашћу барске надбискупије, већ се подвргла архиепископу у Барију у Италији и на тај начин извукла из дугих борби Дубровника и Бара.“ Др Сима Ћирковић, *Црна Гора од досељавања Словена до пада под Турке*, „Црна Гора“, НИП „Књижевне новине“, Београд 1976

⁹ Георгије Остогорски, *Историја Византије*

царичину полусестру. Младенци су затим отишли на ходочашће у Јерусалим и даривали витезове Св. Јована. Када је византијски цар умро, пак, угарски краљ Бела је повратио своје земље; 1184. је заузео Београд, Браничево и долину реке Мораве – дотад у саставу Византије. Следеће, 1185. Бела је склопио мир са новим царем Исаком II Анђелом и дао му своју кћер Маргарету за жену а уз њу и Поморавље као мираз.

Пошто се црква успротивила, уместо Теодоре Комнине, његова друга жена постала је сестра француског краља Филипа II, Маргарета, удовица Хенрија, енглеског престолонаследника. Бела, по мајци Еуфросини Кијевској потوماк једног пре-норманског енглеског краља, тако сад, преко свог сина Андреја II, претка краља Едварда III, чини спону између двеју линија енглеских краљева. Каже се још да је у јесен 1191. Бела држао састанак са царем Исаком II, коме је помогао „против Стефана Немање, владара Срба“.

Смрт Манојла Комнина 1180. године означава почетак независности државе Рашке. 1185. година – дубровачки кнез Крваш и архиепископ Трибун; Нормани; бугарска браћа Теодор и Асан Белгун; Немања у Моравској долини.¹⁰

„За вријеме унутрашњих борби у српској држави дошло је до темељите промијене политичке ситуације на Балкану. Крсташи четвртог похода предвођени Венецијанцима, освојили су 1204. Цариград, срушили на тај начин Византијско Царство, а на знатном дијелу његових бивших територија основали крсташке државе: Латинско Царство, Солунску Краљевину, Атинско Војводство и Ахајску Кнежевину. Самостално су наставили да живе Грци у Епиру и Малој Азији и да се енергично и упорно боре за обнављање Византије. Упоредо с уздицањем немањићке државе јачало је и Друго бугарско Царство, док је моћ Угарске постала још осјетнија јер више није било византијске противтеже. У таквим условима тек извојевана независност српске државе била је у великој опасности. Немањин насљедник морао је да уложи много снаге и вјештине да у тим временима пуним метежа и промјена очува неокрњено очево насљедство.“¹¹

„Дубровачка Република, уместо дотадашње византијске врховне власти, прима 1205. године млетачку. Град је задржао своје старо уређење, али му је, ради контроле, кнез увек имао бити Млечанин. Кнезови су најпре бивали доживотни, а после само с мандатом од две године. У својим трговачким односима са суседима Дубровчани су и даље имали слободне руке. Тако су, на пример, већ 1206. године тражили и добили трговачке повластице од Михајла Дуке, епирског деспота.“ (Ђоровић)

„Реално процењујући политичку ситуацију на Балканском полуострву“, Стефан Немањић је одлучио да се постепено приближи Западу и Венецији, тим пре што је његов први политички брак, с византијском принцезом Евдокијом, „раскинут још пре крсташког освајања Цариграда“. Иако се данас другачије на то гледа, „према подацима млетачког хроничара из знатно познијег времена, Стефан Немањић се оженио Аном, унуком дужда Енрика Дандола, тек 1216-17. године, када је по савету нове супруге одлучио да се одрекне источне шизме и приђе католичкој вери.“ (*Muratori, RIS XII, 340 и

¹⁰ За његовог брата, великог кнеза Мирослава, оснивача манастира Св. Петра на Лиму, била је удата сестра босанског бана Кулина (њихов син, Тољен): „Progonjeni sa svih strana, patareni, bosansko plemstvo sa Kulinom banom, prinuđeni su na abjuraciju 8. aprila 1203. na Bilinom polju. U skladu i sa Hristovim učenjima, 'katarska nauka' strogo zabranjuje polaganje zakletve. Bosanski su krstjani, kako se iz povijesnih dokumenata vidi, također izbjegavali zaklinjanje, pa su umjesto zakletve redovito davali svoje 'obećanje' (promissio).“ Добри људи, гости и старци. Дјед, *abbas* – „savjetnik vladara i kao glavni svjedok stavlja svoj potpis na kraljevske povelje.“ Цитати из: Franjo Šanjek, *Bosansko-humski (hercegovački) krstjani i katarsko-dualistički pokret u srednjem vijeku*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975.

¹¹ Др Сима Ћирковић, *исто*

даље)¹² Сада се природном сматра претпоставка да је тај брак склопљен око 1207-1208. године, „непосредно после неочекиваног исхода четвртог крсташког рата“, као и да је „Ана Дандоло умрла пре краљевског крунисања Стефана Немањића (1217), оставивши му сина Уроша“. Краљевски венац донео је српском владару посебни легат папе Хонорија III. Две биографије св. Саве, Доментијанова и Теодосијева, разилазе се у приказу овог крунисања, па прва говори да је круна донета из Рима, док друга, „антилатинска“ верзија каже да је први српски краљ своју круну примио из руку брата Саве у Жичи. Постоји и теорија о двоструком крунисању, по којој је оно друго било обављено маја 1221. године у Жичи истом круном којом и прво. „Краљевска титула добијена из Рима донела је Србији политичку независност, која је за средњовековне државноправне појмове била неодвојива од црквене независности. Стога је Сава Немањић пошао у Никеју да од тамошњег цара и патријарха издејствује независност српске цркве (1219).“ Постепено приближавање земљама на истоку, „оним државама које су претендовале да наставе политичке и црквене традиције срушене Византије“.

1271/73. и *Regnum Albaniae*: Анжујци и посебна албанска држава са капетан-маршалом на челу и са седиштем у Драчу. Шест угледних албанских талаца на двору краља Карла. Краљица Јелена, његова рођака, краљ Урош „одлични пријатељ“. Севастократор Јован, господар Тесалије. Михаило Палеолог предлаже унију хришћанских цркава: 1274. године, конгрес у Лиону и предлог да се, као „неканонски основане“, укину Трновска патријаршија и Српска аутокефална архиепископија, и да се Српска и Бугарска црква подвргну Охридској. (Ђоровић)

Још о Дубровнику и краљу Урошу

1275, српска војска поново пред градом, под вођством самог краља: „Дубровачки кнез, Петар Ћеполо, први пут у дубровачкој историји, не ограничи се само на успешну одбрану, него сам, с војском, изврши из града препад на Србе и потисну их од градских зидина. После тог успеха поче дубровачка флота нападати српске обале и пљачкати их. У једном таквом нападу настрадаше Дубровчани осетно од једне српске заседе која похвата око 40 њихових племића. Бенедикт Гундулић, као вођа и један Млечанин, заменик Ћеполов, бише, по наредби Урошевој, ослепљени. Дванаест дубровачких посланика, обучених у црно одело, преклињали су новог дужда, Ђакома Контаринија, да их помогне с флотом, после чега су два млетацка посланика, који стигоше на две галије, посредовали те се мир наскоро обновио.“

Талац/таоци, у данашње време, лица задржана против своје воље у намери да се принуди нека држава или међународна организација да нешто учини или не учини.

a.fr. (h)ostage / lat. obsidiatus

Стокхолмски синдром је назив психолошког стања које настаје приликом зближавања отмицара и талаца - жртава. Томе доприноси трајање такве ситуације; што више времена протекне, већа је могућност стварања стоколмског синдрома, а с тим и мања вероватноћа повређивања талаца. Такође, зближавању могу да доприносе величина просторије у којој се заједно налазе отмицар и талац, испуњавање захтева којима су власти изашле у сусрет, сличност политичких ставова итд.

Стокхолмски синдром не настаје у ситуацијама када су таоци изоловани, када немају контакт са отмицарима, или када има насилничког понашања од стране отмицара према таоцима или другим лицима.

Назив – криминолог Нилс Бејерот, после неуспеле пљачке банке и отмице у Стокхолму 1973.

¹² *Одбрана Немањиног наслеђа – Србија постаје краљевина* (Божидар Ферјанчић); *ИСТОРИЈА СРПСКОГ НАРОДА*, Прва књига, *ОД НАЈСТАРИЈИХ ВРЕМЕНА ДО МАРИЧКЕ БИТКЕ (1371)*, ур. Сима Ћирковић, Део трећи, *Осамостаљивање и снажење српске државе*, СКЗ, Београд 1981

Лондонски синдром – талац не схвата ризик и озбиљност ситуације у којој се налази, одбија сваку врсту сарадње, што иритира терористе. Да не би утицали на остале, такви таоци буду ликвидирани. Карактеристика овог синдрома је и панична реакција која доводи до смрти једног или више талаца.

Назив – из 1980. године, када су терористи ушли у амбасаду Ирана у Лондону, узели 26 талаца и тражили да њихови саборци буду ослобођени и да ајатолах Хомеини буде смењен. Један од талаца, ирански дипломата, том приликом је убијен. (према Википедији)

XIV в.

Балшићи – „носиоци државне мисли у Зети и северној Албанији од средине четрнаестог века“: сви се догађаји у тим двама земљама збивају „око њих, за њих или и противу њих“, каже Чед. Мијатовић у својој генеалогској студији те породице.¹³

Француска, Италија, Србија и Румунија.

Пошавши од Провансе, стизали су у наведене земље, наведеним редом. „Најстарија листина у којој има помен о једном Балши на српском земљишту од године је 1304.“¹⁴ – он је повереник краљице Јелене, рођаке краља Карла I Анжујског са којим су Балшићи из Прованса дошли у Напуљ.¹⁵

Balta (готски обл.) / Bauto (лат.-прованс.) / Bauz (прованс.) / Vaulx (ст.-фр.) / Vaux (фр.) / Balza (напуљ.) / Balsa (млет.) / Балша или Баоша (срп.). *Грб*: многозрачна златна звезда у црвеном пољу.¹⁶

По њиховом породичном имену, наводи Мијатовић, земље које су држали називају се: *les terres balziennes* или *baussenques*.

Њихов магични број – 79, односи се на број баштина (вароши, кастела и села):

„По гдекоји кроничар забележио је да су Балшићи јако држали на овај број 79, почем је састављен од два мистична броја 7 и 9, којима се неки талисмански значај придавао. Њихово је свето поштовање тога броја тако далеко ишло, да и кад год су могли да своје баштине у Провансу увећају преко тога броја, нису то хтели чинити, само да одрже онај бројни талисман!“¹⁷

стела, -ē ж [грч. stēlē] 1. архит. плоча или стуб од камена (обично надгробни или заветни споменик), с рељефом, натписом и сликом на предњој страни. 2. бот. средишњи васкуларни цилиндар и с њим повезано ткиво у стабљици, корену и листу виших биљака.

стелаж, -ē [нем. Stellage] полица.

стеларни, -а, -о [лат. stellaris од stella звезда] који се односи на звезде, звездани.

стелт прид. индекл. [енгл. stealth прикрадање] вој. који се захваљујући посебној технологији пројектовања не може открити помоћу радара (~ *авион*, ~ *бомбардер*).

¹³ Чед. Мијатовић, *Балшићи. Генеалогска студија*, Гласник српскога ученог друштва, књига 66, Београд 1886, на основу проучавања материјала „млетачке архиве“ који је научној јавности „ретком вредноћом професора Симе Љубића и ревношћу југословенске академије постао приступан“.

¹⁴ „Regina misit unam suam literam slavonicam per Mata de Balsich de Antibaro.“ *Monumenta Serbica*, 67.

¹⁵ Ђоровић сматра да је та породица највероватније влашког порекла.

¹⁶ Сматрало се да су пореклом од једног од Три света краља а Ч. Мијатовић изводи њихову лозу, између осталих, и од Немањића, преко Лазаревића и Мрњавчевића, Ђурђа Бранковића, све до Наталије Кешко и краљевског дома Обреновића.

¹⁷ Caesar Nostradamus, „*L'histoire et Chronique*“: „Mais par je ne scai quelle vielle superstition et observance tenue d'antiquité de leurs pères, ils ne voulurent jamais outrepasser ce nombre de septante-neuf, comme s'ils eusseut reconnu que les nombres de sept et de neuf sont toujours pleins de quelques mystères et de secrets inconnues.“ - Чед. Мијатовић, *исто*

стема, -ѐ ж [грч. stémma венац, лоза) 1. венац којим су стари Римљани китили слике предака; венац уопште. 2. родослов.

стематографија, -ѐ ж [нлат. stemmatographia, према грч. stémma венац, лоза, в. -графија] описивање родослова и грбова, генеалогичка.

Иван Клајн и Милан Шипка, *ВЕЛИКИ РЕЧНИК СТРАНИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА*
Прометеј Нови Сад 2007.

Побуна против власти краља Душана – арбанашки великаш Димитрије Сума и зетски војвода Благоје, с пролећа 1332. године дижу устанак у Приморју, по некима, зато што се ти људи „нису сматрали довољно награђени за услуге у борби против Уроша III.“¹⁸ Дубровчани као посредници у мирном разрешењу, за шта су награђени повољном погодбом за куповину Стона (*Stamnes*).¹⁹ Војвода Дејан Мањак. Стонски доходак цар Душан 1350. године уступа српском манастиру Св. Архангела у Јерусалиму.

1354. године, српско царско посланство у мисији код римског папе:²⁰ „учени велики папија Дука Нестонг“ и трогирски бискуп Вартоломеј.²¹ У узвратној посети, „учени Француз“ Петар Тома, падски бискуп, у Пизи се по папином налогу састаје са чешким краљем који је у Рим дошао да се крунише за немачког цара – цар Карло фебруара 1355. упућује цару Душану писмо са разматрањем једне уније којом би у богослужењу био задржан „племенити словенски језик“. Цар Душан је умро 20. децембра те исте, 1355. године.

10. IV 1357. цар Урош дарује острво Мљет „својој властели Басету Биволичићу и Трипи Бућићу 'да им је у баштину'“. Одисејева шпиљга и хрид св. Павла. Малтезер.

крај XIV в.

У Босни, краљ Стефан Дабиша, Твртков синовац, запамћен као нејак владар. 1391/2. Турци проваљују „напрасито“ у Босну – Дабиша их сузбија и разбија. Хрвоје, војвода; његов брат, Вук: породица Хрватинић од краља Ладислава добија назив хрватско-далматинских банова.

Јула 1393. Дабиша признаје Жигмунда за „врховног краља“ Босне; заузврат, он доживотно остаје на босанском престолу с тим да се круна после његове смрти „врати“

¹⁸ На другом месту се каже да је то војвода Богоје чије је седиште било у Светом Срђу на реци Бојани а да се „покрет“ затим проширио на суседне области сев. Албаније, да је реч о побуни ширих размера о којој је француског краља Филипа VI известио барски архиепископ Гијом Адам. Побуна је „угушена“.

Ружа Ћук у *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, наводи да је у почетку Душанове владавине било проблема са наплатом дуговања и штета млетачким трговцима: „дугови венецијанских грађана, веровника Которана“. Дужд, Франђеско Дандоло. 1335. године закључен је уговор којим су заштићена права Венецијанаца у Котору – врло оштрим мерама. Обрнуто није било предвиђено. Ипак, 12. јуна 1340. Душан је, са породицом, једном „златопечатном повељом“ именован за млетачког грађанина. Он је 1348. године, највероватније, посредовао у склапању примирја – на осам година – између Угарске и Венеције.

¹⁹ Повеља од 22. јан. 1333. којом се уступа цело приморје, од Стона на Неретви до Дубровника – и Мљет.

²⁰ „Он (цар Душан – прим. б.н.) је био спреман да се приволи католичкој цркви, јер је с једне стране, желео да папа заустави акцију угарског краља против Србије, а с друге, да га именује за врховног заповедника хришћанске војске у борби против Турака.“ Ружа Ћук, *исто*

²¹ Међу „грчким племићима“ у служби цара Душана је и „велики хетеријарх Јован Маргарит, који има да се брине о пребезима и да међу њима тражи пријатеље.“ В. Ћоровић, *Историја Срба*

Жигмунду (*Ђаковачки уговор*). У опозицији, Иваниш Хорват, поражен у тврдом граду Добору - угарски краљ га осваја и руши.

„Тако је три године после Тврткове смрти његово дело било потпуно срушено...“ После те исте 1394. године, Ластово (*Lordesta*) признаје Дабишину власт. Ластово је иначе остало познато као гусарско острво. Осим тога, по цркви Св. Максима.²²

Сто педесет година касније,

Марин Држић у својим уротничким писмима помиње и Ластово и борбу дубровачких грађана и оточана (пучана) против – турских гусара.

XV в.

У Србији, Ђурађ Бранковић подиже град Смедерево, по угледу на цариградски град, са троугаоном основом, и са 25 кула – наш највећи средњовековни град (1427-1430). Кулук и, у песмама, „намет на вилајет“, Проклета Јерина²³ и Старина Новак – уз њега су увек Дели Радивоје и Дијете Грујица. *Велики син и мали син?*²⁴

У Зети, Стеван Балшић Марамонте, Гојчин Црнојевић и Тануш Дукађин (Мали Тануш). С њима у сукобу: Гргур Бранковић.

1439. пад Смедерева (в. *Mahjong V*).

Јован Хуњади својим победама изазива одушевљење у Србији, Влашкој и Ердељу. „Папа је позвао хришћанске народе у крсташки рат и ускоро се у Угарској скупила шаролика војска од око 25.000 људи, под вођством младог краља Пољске и Угарске Владислава III, Јована Хуњадија и деспота Ђурђа Бранковића, који је био изгубио своју земљу. Почетком октобра 1443 г., док је Мурат ратовао у Малој Азији с емиром Караманије, крсташка војска је прешла Дунав код Смедерева. Брзо је прошла кроз Србију, где је Хуњади, који је предводио предстражу, близу Ниша однео сјајну победу над војском турског намесника Румелије...“²⁵ Затим, Бугарска, Тракија и натраг, уз још великих победа (јан.1444). Скендербег, „капетан Албаније“. Константин Драгаш постиже нагодбу са братом Томом; запоседа Атину и Тебу.²⁶

Јуна исте године, „српски деспот добио је поново своју државу а зависност Влашке од Османлија донекле је ублажена.“²⁷ У септембру, хришћанска војска поново креће у рат:

²² Краљ Дабиша је умро 7. септ. 1395. у Сутјесци. Његова удовица Јелена је остала на престолу, вољом босанских великаша и захваљујући необичним историјским околностима овога доба - сталним сукобима и ратовањима, и тако постала „прва жена права владарка у нашим земљама.“ (према В. Ћоровићу)

²³ Деспотица Јерина (Ирина), сестра Томе Кантакузина, супруга Ђурђа Бранковића

²⁴ Католички извори наводе да Монета из Кремоне и Јаков де Капелис (аутори из XIII века) говоре о *великом сину и малом сину* једног катарског бискупа који имају улоге „predsjedatelja i vizitatora katarskih zajednica“. (F. Šanjek, *Patarni na hrvatskoj obali*)

²⁵ Георгије Острогорски, *Историја Византије*

²⁶ „Извесни хришћански владари још нису напуштали мисао да се настави недавна хришћанска коалиција против Турака и да се, по могућности, и прошири. Деспот Константин Драгаш из Пелопонеза настојао је живо да оспособи Грке за борбу. Одржавао је везе и са деспотом Ђурђем и да се што више приближе удао је у зиму 1446. своју синовицу Јелену, кћер деспота Томе, за најмлађег деспотовог сина Лазара. Сватови су ишли преко Дубровника. Један њихов спор с једним дубровачким заповедником лађе, која је превозила сватове, оставио је трага и у нашој српској народној поезији, само што се у песми тај спор пренео на деспота Ђурђа лично и проширио се у сукоб са самим Дубровником.“ (Ћоровић)

²⁷ „Код измењене ситуације, Мурат II је гледао да се нагоди са својим противницима. Јуна 1444. он је примио у Једрену претставнике краља Владислава, Ђурђа Бранковића и Јована Хуњадија и уговорио с њима примирје на десет година... Потврдивши споразум заклетвом, султан је, полазећи за Малу Азију, послао своје поверенике краљу Владиславу ради ратификације уговора. Крајем јула овај је са своје стране потврдио уговор у Сегедину. Овај споразум је несумњиво знатно ограничавао османлиску моћ на Балкану, а балканским земљама давао предах од десет година...“ Острогорски, *исто*

задовољан једренским споразумом, Ђурађ Бранковић у овом новом походу не учествује. 10. новембра 1444. крсташка војска страда у бици код Варне (в. *Mahjong V*).

Вук Бранковић, Змај Огњени Вук

„Када је 1465. године у Београд стигло једно турско посланство да понуди мир, био је међу њима и Вук (Бранковић). Ту је он прешао у службу краља Матије и постао заповедник српских чета у Срему и околини.“ Био је ожењен Барбаром Франкопан. „По легенди“, основао је фрушкогорски манастир Гргетег и цркву Св. Николе у Сланкамену. Са Мађарима је ратовао против Турака, Чеха, Пољака и Аустријанаца.

Деспот српски 1471. са великим поседима у данашњој Војводини, некад својина деспота Ђурђа: Купиник, Сланкамен, Беркасово, Бечкерек, Бијела Стена и друго.

1480. поход на Сарајево; 1481. из околине Крушевца преселио 50 000 људи у околину Темишвара. Умро је 16. априла 1485, на дан крунисања цара Душана.

цитат и подаци према Википедији

Иван (Џиво) Гундулић (8. I 1589 – 8. XII 1638) и недовршени еп *Осман*, 20 певања – недостају 14. и 15.²⁸ Кажу да је Гундулић на овом делу радио до последњег тренутка свог живота, а „умро је у Dubrovniku nakon dvotjedne bolesti; pretpostavlja se da je uzrok smrti bila upala porebrice. Budući da je umro u 49. godini, nije imao priliku biti izabran za kneza Dubrovačke Republike (knez nije smio biti mlađi od 50 godina).“ (W)

Гундулићев отац, Франо Гундулић, био је конзул Дубровачке Републике и дубровачки дипломатски представник у Константинопољу. Сину је пружио изузетно образовање: књижевност, филозофија, право. Гундулић је био ожењен Ником Соркочевић и имао је три сина. Породица је позната од XIII века.

У *Османи*, српска, пољска, молдавска и турска историја су песникова инспирација. Изразито антитурских, снажних верских и панславистичких осећања. Хотински бој и убиство младог султана Османа 1622. године. *Жене-ратнице*: Соколица, кћи татарског кана, Крунослава, млада пољска племкиња чији вереник, издајом, пада у турско заробљеништво. Други ликови, неки засновани на стварним историјским личностима, неки сасвим измишљени: поклисар Али-паша; његов водич, бег богдански; Казлар-ага – у Смедереву затиче слепог старца Љубдрага, потомка деспота Ђурђа Бранковића: од његових дванаест синова у животу није више ниједан, остала му је само кћи Сунчаница. Краљ паклени, бесан због победе Пољака; пророк Мухамед у сну младог Османа, чији се живот, на јави, завршава давлeњем у Једи-кули у Цариграду.

²⁸ „Gundulićev rukopis Osmana u svijet je sa sobom ponio njegov sin Frano (1630. – 1700.) koji je bio vojnik u Španjolskoj i Austriji. S njim je služio Nikola Ohmučević koji ga je prepisao i čiji je prijepis danas najstariji poznati rukopis Osmana jer se Gundulićev originalni rukopis nije sačuvao(...) Nastao u želji slavljenja poljskoga kralja i u vremenu nakon Tridentskoga koncila '(p)о идејној концепцији и идеолошкоме опредјелjenju *Osman* je еп католичке обнове и барокног slavizma istodobno'(...) О књижевноповијесnome значају Gundulićeva Osmana govore много и подаци о циркулацији и sveprisutnosti prijepisa i prijevoda teksta, ali i brojne dopune ера nastale u stoljećima hrvatske književnosti koja su slijedila; brojnost i različitost recepcijskih odziva svjedoči о važnosti i značenju koje je Gundulićev еп zadobio u povijesti hrvatske književnosti, ali i u političkoј povijesti, najizraženije u vrijeme ilirskoga pokreta koji je iznjedrio osobito zanimljivu dopunu Ivana Mažuranića.“ (Ivan Gundulić, Wikipedija/hr)

Писано на основу савремених догађаја, ово дело је сигурно дочекано са различитим осећањима. Обично се говори о позитивним реакцијама. Било би занимљиво сазнати каквог је оно имало одјека и на другој страни – данас би се то можда и могло.²⁹

Склопивши мир са Персијом, млади султан је лично предводио поход на Пољску током ратова молдавских магната; поражен захваљујући „кукавичлуку јаничара“, био је принуђен да потпише понижавајући мир. У Цариграду, извршио је реформу јаничарских одреда, довео нове војнике из Анадолије, Месопотамије и Египта – етничке Турке и Туркмене. Затворио је јаничарске кафане, места сталних урота, и тако изазвао јаничаре на побуну. Затворили су га. Када је одбио послушност, ударен је секиром с леђа а на крају и задављен: Кара-Давид паша.

У Молдавији,

поред Пољака, Мађара и Хабсбурзима оданих трупа, турски вазали са више различитих страна: између осталог, августа 1616. Скендер-паша (Iskender Pasha / Iskanderbasha), беглербег Босне (beylerbey/bejlerbey of Bosnia), поразио је трупе домаћих великаша код места Sasowy Róg, а војвода Корецки (Samuel Korecki) и породица Мовила (Movilă family) завршили су у истанбулским тамницама. Неколико година касније, господар Молдавије је још један турски вазал, Каспар Грацијани (Gaspar Graziani / Kasper Gratiani), хрватског порекла. Одлучивши се за пољског сизерена, отпочиње преговоре са пољским краљем, обећава му 25 000 војника. Пољска у априлу 1620. шаље изасланство у Истанбул, али оно наилази на хладан пријем. Касније су још козаци, са којима је султан Ахмед I 1617. године склопио мир, похарали и запалили предграђе Истанбула. (W)

Стари српски језик као црквени језик суседних народа – као латински на западу:

„Овај језик постаде чак и званичан језик, на коме владоци и кнезови ових разних народа пишу своје дипломе и своје повеље. Тако су дипломе господара молдавско-влашких тога доба писане на језику српском, на језику њихова владике Максима, унука деспота Ђурђа Бранковића. Султани турски за званичан језик својих диплома узимају језик српски, језик великога везира Соколовића. И дипломе мађарских краљева тога доба, као и дипломе албанских кнезова писане су истим језиком. Пропаганда католичка и протестантска код народа на балканском полуострву служи се само српским језиком и још 1651. године католички епископ у Бугарској, Филип Станиславов штампа на српском језику у Риму један требник за своју паству у Бугарској.“³⁰

²⁹ „Poklisari Orsat Cerva i Nikola Binciola izabrani su nosiocima tributa za 1621. godinu. Njihovo je poslanstvo u Carigrad trajalo 433 dana, kako doznajemo po zaključku Senata od 24. siječnja 1623., u kojem im se određuje naknada od 12 groša na dan za ono vrijeme, što su ga proveli izvan zavičaja duže od 110 dana, koliko se računalo da im treba za put u Carigrad i povratak kući. Za čitavog su toga vremena trebali javljati Senatu svaku novost koju bi doznali. Za vrijeme svojega puta, dobili su vijesti o udaru na Poljake što ga sprema Osman, pa im je pisano da ne putuju dalje prema Carigradu nego da se upute prema Drinopolju i ondje predaju darove Osmanu. Kad se počelo raspravljati o miru, dopustio je Senat poklisarima da se vrate kući, pošto se prema propisu poklone Sultanu, koji će se uskoro vratiti s bojišta, i preporuče velikom vitezu Huseinu ako je još u vlasti, da Dubrovniku pomogne u raspravi s Mlečanima oko morske hridi Sušac, koja je odavno bila u dubrovačkoj vlasti, ali 1620. godine zauzeli su je Mlečani. Ako je na njegovo mjesto došao novi vezir (imali su već vijest da je Osman na bojištu skinuo Huseina s časti vezira i dao ju Dilaveru), njega neka upute u tu raspravu. (Đuro Kőrbler: Četiri priloga Gunduliću i njegovu 'Osmanu', Zagreb, 1914., str. 171. – 173.).“ (Wikipedija)

³⁰ *Стари српски споменици у Јужној Србији*, са предговором Др. Влад. Р. Петковића, професора Универзитета у Београду, Београд – Земун 1924.

Обнова манастира Мораче завршена 1643: илустрована житија св. Стефана и св. Николе са ктиторском композицијом и ликом кнеза Стефана Вукановог.

Давне 1444. године, поп Никодим, „предстатељ“ манастира беше записао да „књижиц мало беше у цркве“, а и то мало да је „оветшало“.³¹

XIX век: Вук Караџић и његови повереници, Вук Врчевић и Вук Поповић проналазе и откупљују рукописне књиге у крајевима око манастира, шаљу их библиотекама у Аустрији, Немачкој, Русији, „а нешто је доспјело и у народну библиотеку у Београду.“³²

Патријарси:

патријарх Јован – на позив Француске балканским хришћанима на устанак против Турака одржан је састанак њихових представника у Кучима крајем августа 1614.

„Због учешћа на том састанку и због рада на организовању Срба за устанак, Турци ухвате патријарха Јована, одведу га у Цариград и на мукама га уморе октобра 1614. године. Војвода Грдан Никшић умро је раније, - од 1612 године не помиње се нигдје у документима.“

патријарх Пајсије – и престанак рада на подизању Срба на устанак. „Нови патријарх оживио је политику компромиса Српске православне цркве и турских власти, какву је поставио патријарх Макарије Соколовић по обнови Пећке патријаршије (1557).“

Гаврило (Рајић), дотадашњи епископ рашки, изабран 1648. Борбена струја, везе са западноевропским државама, разматрање уније.

„Крајем 1653. године патријарх Гаврило је пошао у Русију, где се задржао до 1656. По повратку у Србију, оптужен је од турских власти за везе с Русијом и објешен у Бруси 1659. године, између два дуба. Док је он још био у Русији, изабран је за патријарха Максим Скопљак (1655).“³³

Кроз манастир су прошле многе историјске личности, пустолови и хероји.

Иза Шћепана Малог (Рајчевић), остало је име на једном зиду.³⁴

Исте, поменуће 1643. године,

италијански физичар и математичар Евангелиста Торичели пронашао је живин барометар. Прве наочари, Италија (Пиза), крај XIII века.

Два поздрава:

- Bok!
- Servus.

³¹ Манастир Морача, Цетиње 1973.

³² Помињу се бројеви од: 32 србуље (неке и на пергаменту) – 1847; откупљен 21 рукопис за 8 фиорина – 1854; „два коњска товара“ србуља у Морачи и Добриловини, мало после претходног. Руски путописац Јегор Ковалевски, пак, процењује да их је приликом његове посете манастиру 1841. када је прегледао тамошње рукописне књиге било „око три магарећа товара“. „Међутим, кад је, на 20 година касније (1861), манастир Морачу посетио архимандрит Нићифор Дучић, тих књига тамо није било...“ (*исто*)

³³ „Послије свих акција, учињених за своје ослобођење у времену од 1594 па даље кроз читав XVII вијек, нарочито за вријеме кандијског и морејског рата, Срби су могли извући поуку да се не могу уздати у помоћ ниједне западноевропске државе.“ (*исто*)

³⁴ О њему се на интернету на једном месту може прочитати следеће:

„11. септ. 1773. убијен Шћепан Мали, лажни руски цар Петар III, који се наметнуо Црногорцима као владар. Током владавине, од 1767, измирио племена, увео суд, почео попис становништва и имовине и почео да гради путеве. Према предању, убио га је слуга, млетачко-турски агент, по налогу скадарског паше.“ (Танјуг)

Acervus (lat. hrpa) je izraz za osebujno dokazivanje da u stvari nema mnoštva: budući da pojedino zrno žita pri padu (navodno) ne čini štropot, to ni čitava hrpa kao zbroj pojedinih zrna ne može zapravo proizvesti štropot (Zenon iz Eleje, Ebulid, v. sorit³⁵)

filozofijski rječnik, red. Vladimir Filipović, NZMH, Zagreb 1989

Један датум: 15/28. јун, Видовдан

1341. смрт Андроника III Палеолога³⁶

1383. смрт Јована VI Кантакузина³⁷

1389. бој на Косову: Лазар, Милош и Вук³⁸ / Оман Амурат³⁹

1817. повратак Карађорђевог у Србију после боравка у Срему и Русији, с личним писаром Наумом Крнарком.⁴⁰ Обојица су убијена по налогу кнеза Милоша. Главе су послате у Цариград. Тела су „сахрањена у Радовању, а лобање закопане уз зид на улазу у Саборну цркву у Београду.“ (Википедија)

³⁵ (од грч. sorós = хрпа)

³⁶ „(...) Тада је Јован Кантакузин приспео у помоћ свом сину с турским трупима, и ситуација се брзо променила(...) страховито пљачкање Турака. Тешко потиснут Јован Палеолог је позвао у помоћ Србе и Бугаре и добио је од Душана, коме је послао као таоца свог брата, деспота Михаила Палеолога, одред од 4.000 коњаника. Међутим, ни Урхан није изневерио свог пријатеља Кантакузина, већ му је послао 10.000 људи под заповедништвом свог сина Сулејмана. На тај начин одлука у борби између два византиска цара налазила се у рукама Турака и Срба(...) Матија Кантакузин је 1353 г. проглашен за цара и савладара, док је име Јована V Палеолога избачено из званичних акламација и молитава...“ Крунисање у Влахернској цркви. (Острогорски, *Историја Византије*)

³⁷ 1354. Кантакузин је приморан да напусти престо – као монах Јоасаф, „у манастирској повучености написао је своју чувену историју и низ теолошких списа у којима је бранио науку исихаста.“ (*исто*)

³⁸ „Три рукописа са записима о косовском боју и кнезу Лазару налазила су се некада у Народној библиотеци у Београду, где су изгорела приликом немачког бомбардовања града 6. априла 1941. године.“ Познат је, ипак, један, на више начина читан и тумачен рукопис из чијег се оштећеног записа на крају текста види да је то „Отачник писан у дане благоверног Стефана Вука, те године када су кнеза Лазара убили Турци, а цара Мурата Срби. Испод њега (записа – прим.б.н.) је белешка – да је књига припадала шумичком храму Светог Онуфрија. И на крају: 'Боже, прости грешнога Пахомија душицу'.“ Поред исправки унетих руком самог „грешног Пахомија“, избледели рукопис је после конзервације (1951) постао „још нечитљивији“. Не зна се, међутим, поуздано где се налазио храм Светога Онуфрија али се претпоставља да је то „негде на Косову“: „Вук Бранковић је, колико је било могуће, у својој области стварао повољне услове за преписивачки и уметнички рад. За њега је, на пример, 1386/87. године у Светим Архангелима преписана Хроника Георгија Хамартола. У Вуковој области тих година постоји преписивачко средиште везано за манастир Грачаницу, где се остварује читав програм потпуне библиотеке читачких и службених Минеја. За Вуково име, преко записа на белинама, може се везати и Диоптра о којој је већ било речи.

Пахомије пише у време Вука Бранковића и, очигледно, у његовој области. Значи, просторно и временски врло близу самог косовског боја. 'То лето' може се односити само на 1389. годину, која се завршавала 31. августа. У домаћој историјској науци сматра се да је најстарији извор о косовском боју настао дванаест дана после самог догађаја.“ Ђорђе Трифуновић, *Најстарији српски записи о косовском боју*, Дечје новине, Горњи Милановац 1985

³⁹ Murad I Khan (The God-Like One), шахид-кан (1359-1389), син османског султана Орхана (Orhan Gazi, Gazi-The-Esquire /1326-1359) и византијске принцезе Теодоре Кантакузин, ћерке Јована VI Кантакузина и бугарске принцезе Ирине Асен, која је добила турско име Nilüfer Khātūn; његова жена, Булчичек (Gülçiçek Hatun), син Јилдирим Бајазит (Yildirim Bajezid I, The Thunderbolt /1389-1403), српски сизерен; Оливера Лазаревић, која је после битке на Косову 1389. морала да уђе у Бајазитов харем, добила је име Desrina Khātūn. Ослобођена је после турског пораза код Ангоре 1402. године - Тимурленк. (W)

⁴⁰ „Наум Крнар је једна од важнијих личности Првог српског устанка, близак Карађорђевог сарадник.“ Цинцарин, осећањем Грк, члан Хетерије, тајног удружења за ослобођење а можда и уједињење балканских хришћанских земаља чији је оснивач и један од вођа био Рига од Фере (задављен у кули Небојши 1778. г.) – „Наум је изгледа био од Хетерије одређен као веза са Карађорђевог.“ (Википедија)

Руски двор је 1812. политичким приликама, Наполеоновим напредовањем, био приморан да повуче своју војску која је још остала у Србији. После слома устанка 1813. велики број устаничких вођа прешао је у Срем и у Русију. Разматрана је и нова сеоба.

1878. са збора одржаног „у манастиру Пречисте више Кичева“ послата је Берлинском конгресу „молба за присаједињење Србији од представника из нахија Кичевске, Дебарске, Охридске и Елбасанске, а међу многим црквама, које се наводе као доказ њихове српске народности“ помињу се два храма посвећена св. Илији, као и „двадесет и четири манастира на Метеорима; Св. Петар више Берата, све задужбине Немањића.“ Сличне молбе Конгресу су претходно упућене из Скопља и других крајева тадашње „Јужне Србије“. (*Стари српски споменици у Јужној Србији*)

1914. атентат у Сарајеву, Млада Босна и почетак I светског рата⁴¹

1921. Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (*Видовдански устав*)⁴²

1948. Резолуција Информационог бироа комунистичких и радничких партија⁴³

1989. велика прослава 600-те годишњице Косовске битке – мошти кнеза Лазара враћене су у манастир Раваницу.

2001. Слободан Милошевић изручен Хашком трибуналу одлуком премијера, др Зорана Ђинђића. После изгубљених историјских избора и преврата 5. октобра 2000, бивши председник Србије и Југославије је ухапшен 1. априла 2001, због злоупотребе службеног положаја. Умро је у Схевенингену (Холандија), у притвору Хашког трибунала, од инфаркта, током суђења за злочине рата и злочине против човечности током ратова у бившој Југославији, 11. марта 2006. године. Приписује му се и учешће у другим још до краја неразјашњеним аферама.

стрѐла, е ж. Сад се готово и не разуме право значење ове речи. Употребљава се само у женским клетвама као: *Стрѐла* те укочила! – *Стрѐла* те ударила. – *Стрѐла* те устрелила. – *Стрѐла* те погодила! – Прав кај *стрѐла*. – Исто тако у компар.: Студѐн ветар кај *стрѐла*. – Врѐдна гу је девојка кај *стрѐла* (...)

стрелѝца, е ж. дем. од *стрѐла*. Народ верује да св. Илија уз грмљавину громовима стрелѝа ђаволе. После грмљавине по неко из земље ископа некакав кристал, величине колико орах и већи, и то се зове *стрелѝца*, и верује се да њоме стрелѝа св. Илија с неба. Не осећа се дем. значење. – У В. *стрѐлица* ж. у Вр. Іv. *strjèlica* ж., 2).

стрѐљат, *стрѐљам* несвр.: Сѝл теке *стрѐља* очѝма кај анѝтемник.⁴⁴

⁴¹ Убрзо након почетка I светског рата ухапшен је Владимир Ћоровић, историчар, кустос Земаљског музеја у Сарајеву. Као сарадник илегалне револуционарне организације Млада Босна осумњичен је за учествовање у организацији Сарајевског атентата и „осуђен на велеиздајничком процесу у Бања Луци на осам година тешке тамнице. Помилован је, са већином осталих заточеника на иницијативу шпанског краља, након три године робовања, крајем 1917. године“ (Ненад Љубинковић, *Владимир Ћоровић и његово дело*, Београд, на св. Јована Владимира, четвртог јуна 1997. године – Пројекат Растко)

Много касније, знајући да се налази на црној листи Гестапоа, Ћоровић напушта Београд са југословенском владом. „Планирано је да се са аеродрома у Нишу пребаца прво у Грчку, а потом у Енглеску. Погинуо је, међутим, у авионској несрећи 17. априла 1941. године.“

⁴² На снази до 6. јануара 1929. год. Следећи, Устав Краљевине Југославије из 1931. год. (*Септембарски*).

⁴³ Објављена 30.VI, означила је прекид политичких, дипломатских, економских и културних веза Совјетског савеза и земаља Источног блока са Југославијом. Блокада, чистке и - окретање Западу.

⁴⁴ *Речник косовско-метохијског дијалекта*, од Гл. Елезовића, Српска краљевска академија, Београд 1935

XVII/XVIII в.

1692-1780: изградња Петроварадинске тврђаве, „Гибралтара на Дунаву“, по пројекту франц. војног архитекте Себастијана Вобана. Камен-темељац положио принц Крој. Намена измењена тек 1948. године. Од 1951. под заштитом државе. *Exit*.

На другој страни континента,

поред, па и пре славног генерала Петра Текелије (в. *Mahjong I*), гроф Сава Владиславич Рагузински, Херцеговац, дипломата, оснивач Руске обавештајне службе, творац линије разграничења Русије и Кине која важи и данас, тајно описао дотад непознате обале Црног мора, откупио црног роба Ибрахима Ханибала (Абрам Петровић), прадеду Алексеја Пушкина. У Русији штампао превод *Краљевства Словена* Мавра Орбина. Био саветник цара Петра I Великог приликом састављања изасланства у Црну Гору 1710. год. – та мисија је означила прекретницу у исцрпљујућем ратовању црногорских племена укљештених између султана и млетачких дуждева. Русија је тада ушла у рат против Османског царства.

Српска колонија у Трсту: „У њега Срби, у значајнијим групама, стижу око 1780. године, оснивају своју православну заједницу и од грчке цркве праве српску цркву светог Спиридона, близу Понтероса.“ Куртовићи, Војновићи, Ризнићи, Теодоровићи, Милетићи, Николићи... Трговци и бродовласници. „Свима њима била су отворена врата високог друштва и добијање племићких титула. Царичином привилегијом из 1751. потврђено је оснивање православне црквене општине, што је, и поред непрестаних суревњивости које су изазивали Грци, дало замах друштвеном животу Срба у граду. Материјално ситуирани, могли су да помажу српске писце: Доситеја, Павла Соларића, Димитрија Фрушића, Вићентија Ракића...“⁴⁵

Тараф-тараф таватур:

тава̄тур или *таватур*, а м глас, прича, најчешће фантастична прича: Чујо сам један *таватур*, не знам да ли је истина. – Искочијо један такав *таватур*. Арап. *tevatur*, вест, глас који се од уста до уста преноси, фиг. лаж.

тарàф, а м. странка. Најчешће *тарàф-тарàф* куд који, на све стране: Тражу га *тарàф-тарàф*. – Арап. *taraf* страна, правац, предео, покрајина; странка, *taraf taraf* на све стране.

Речник косовско-метохијског дијалекта

Cicara – *chiccera*, *tazza da caffè* – шољица за кафу

Cicara: *meterse in cicara* – allindirsi – садржај (укратко?)

Cicara: *parlar in cicara* – v. *parlar* – говорити (у шољицу?)

према: Piccio`s Dizionario veneziano-italiano

Још о XVIII веку – Шћепан Мали

11. септ. 1766. Мустафа III и укидање Пећке патријаршије.⁴⁶

Василије Бркић и Шћепан Мали крајем 1767. године у Пиперима, на Махинама⁴⁷:

⁴⁵ Мирјана Д. Стефановић, *Лексикон српског просветитељства*, Службени гласник 2009

⁴⁶ „Као награду исплатила је Цариградска патријаршија Пећке дугове Порти.“ (Ћоровић)

⁴⁷ „Василије Бркић, последњи српски патријарх, имао је врло буран живот, али не и најбољи глас. Био је ђакон патријарха Арсенија IV и побегао је 1749. године из Карловаца, под тешком сумњом да није био чистих руку. Потуцао се по свету и дошао је у Турску (...) Патријарх је постао 1763. године, и то, по млетачким извештајима, под

17. окт. 1767, на свенародном збору Шћепан Мали (Рајчевић) на Цетињу изабран за господара и проглашен за „цара“ (култ Русије међу Црногорцима).

Јул-окт. 1769. изасланик царице Катарине II, кнез Ђорђе Долгоруки долази да га саслуша, хапси га а затим пушта. Са њим је из Црне Горе отишао и патријарх Василије Бркић, сада противник Шћепанов. Шћепан Мали је већ имао, међутим, подршку владике Саве. Његове реформе су основ градње система владике Петра I Петровића. Поред осталог, сузбио је крвну освету и градио путеве.

1771. увео први стални суд 12 племенских старешина и први стални оружани одред (телесну стражу) чиме је власт у извесној мери „демократизована“;

1773. спровео попис становништва и имовине; увео порез у натури.

11. септ. 1773. нађен мртав у својој соби – сматра се да је убица слуга Грк потплаћен од стране скадарског паше.

После смрти Шћепана Малог, „уз слабог и већ сасвим остарелог владика“, „до извесног утицаја долази“ гувернадур Јован Радоњић, „човек из угледног братства“, који „држи пола државног печата и у државним актима потписује се на првом месту.“ (Ђоровић)

Још о XVIII веку – у свету,

1723. године Русија укида ропство али задржава кметство

19. јуна 1783. (Буковина) Јосиф II, свети римски цар, укида ропство⁴⁸

14. јули 1789. и пад Бастиље – Француска револуција: *Liberté, Égalité, Fraternité*

1791. *Декларација о правима човека и грађанина:*

Déclaration des droits de l'homme et du citoyen

1794. Француска укида ропство – упркос бројним ранијим инстанцама укидања ропства широм цивилизованог света, ово је резултат модерне праксе трговине робљем и држања робова у америчким колонијама (у самим САД ропство је укинато после грађанског рата 1861-65).⁴⁹

XVIII/XIX в.

1787. српски емигранти у Аустрији – „фрајкори“, мајор Михаило Михаљевић; Коча Анђелковић; Радич Петровић. *Кочина крајина*; кнез Алекса Ненадовић; Дели Ахмет. Борбе пренете и у Банат – слом и страдалничка погибија 1788. Непоуздани Власи.

врло сумњивим околностима. Ту је дошао у сукоб са Грцима, који га оптужише на Порти и успеше да га турске власти заточе на Кипру. За то време било је свргнуто неколико српских епископа и замењено Грцима. Нове грчке владике, осам њих на броју, дошле су лично у Цариград и, очевидно по упутству Фанара, тражиле да се укине Пећка патријаршија...“ (Ђоровић, *Историја Срба*)

⁴⁸ 1780. године, састанак Катарине II и Јосифа II доноси савез између Русије и Аустрије (1782) и поделу интересних сфера на Балкану. Руси желе Дакију (Бесарабија, Молдавска и Влашка) и обновљену Византију са руским кнезом Константином као владарем. Аустрија не жели православни свет али агитује против Турака. На помолу је нови рат.

⁴⁹ Занимљива је предисторија: поново откривено у XI и XII веку, античко римско право (и *Јустинијанов кодекс*) предвиђало је одступање од природног човековог стања слободе у неколико случајева:

- ако је мајка ропкиња;
- ако је човек ратни заробљеник (заробљен на бојном пољу);
- ако је сам себе продао да отплати дуг.

Стари *Визиготски кодекс* предвиђао је ропство криминалаца без средстава да се искупе за свој злочин. Статутом града Корчуле ропство је укинато 1214. године; 1215. *Habeas Corpus* у енглеској *Великој повељи о слободама*; 1315. Луј X доноси декрет којим се одређује да име *France* означава слободу и да ће сваки роб који ступи на тле Француске бити слободан; Душанов *Законик* (проглашен 21. маја 1349) штити роба који добегне под заштиту манастира; 1416. Дубровник укида ропство и трговину робљем. (W)

Крст и ибрик

„Војвода Стојан Чупић назван Змајем од Ноћаја порад великог својега јунаштва у бојевима и мегданима Првог српског устанка“ – његова смрт је још увек загонетка: јесу ли га „туркофилски мачвански кметови“ издали Рушић-паши, да ли је у питању „једно од Милошевих политичких убистава“, је ли умро од куге, у Зворнику, како је оглашено, или је удављен и бачен на буњиште – како се причало. По трећем извору, „Турци су га оковали и уморили у зворничком граду 1815.“

Ћутња је обавила ту смрт. Према забелешкама Вука Стеф. Караџића, последњи се са њим састао Симо Ненадовић (млади син Алексе Ненадовића, убијеног у Сечи кнезова 1804), а „онај исти дан када је он (Чупић) предан Турцима кнез Милош дође с војском у Мачву. Сутрадан он удари на Турке у Дубљу...“ II српски устанак.

Према академику Радовану Самарџићу, преноси Зоран Милошевић у *Српском наслеђу*, „Вук није располагао одређенијим вестима да је Милош кривац за Чупићеву смрт, али да му је теза била позната.“⁵⁰

Чупић и Поцерац у завршници Боја на Мишару (1806); раније, бој на Салашу;⁵¹ борбе на Главици, на Клењу код Бајине Баште. Последња битка и слом I устанка, бој на Равњу 1813. године, после које су многе вође Првог устанка, па и Чупић, прешле у Аустрију, у Срем. Филип Вишњић.⁵²

1988. године земни остаци Стојана Чупића пренети су из једног приватног зворничког дворишта (пор. Хамзић) у Салаш Ноћајски и сахрањени „украј цркве“ Великомученика Георгија – његове старе задужбине. Његов панцир је сада у власништву Војне академије а сабља изложена у Шабачком музеју.

„Иван Кнежевић, кнез од Семберије, рођен је у селу Дворовима (у срезу бијељинском). Године 1806. откупио је од босанских Турака заробљене Србе (по предању за 8000 дуката), а 1809, кад је Карађорђевој војска прешла у Босну, подигао је народ своје кнежине на устанак против Турака, и потом се са српском војском повукао у Србију, где је остао до пропасти 1813.“⁵³ Боравио је затим у Срему, био „у сиротињи“ а „после кнез-Милошева устанка вратио се у Србију, добио службу у Шапцу, где је и умро у дубокој старости око 1845. године.“ У Срему се срео са Филипом Вишњићем, земљаком, који је жалио што семберском кнезу, не само да се нико за племенито дело није одужио, него су му „вратили били зло за добро: исте 1806. године када је он ослободио добрићко робље, познати харамбаша Црнобарац Станко ухватио га је и са својим друштвом водио собом по шуми док се није откупио, као од хајдука.“

⁵⁰ Зоран Милошевић, *Ко је издао Змаја од Ноћаја*, Српско наслеђе 1998

⁵¹ Постоји песма Ф. Вишњића посвећена славном ратном лукавству којим је мала српска војска на превару савладала надмоћног непријатеља: војводе Вујица Вулићевић и Јанко Катић, са две стотине војника, „стражарче“, слуга хајдук-Станка Јуришића, чија је чета од „седамдесет пушака“ пострадао од огромне турске војске Мехмед-капетана, „двije вјерне слуге“ самог Чупића, Сићић Маринко и Шуманац Васил, војска од 7000 Турака, а на крају и Црнобарац Станко са „два верна побратима“, Нинковић Јовицом и Латковић Јованом. Помиње се, двапут, како Чупић не жели „да гласник оде“ са бојног поља али, на крају, попушта пред убеђивањем Катићевим и пушта Мехмед-капетана, као „Турчина једног огласника“. Вишњић каже: „Од Србаља нико не погибе разма једно цигло момче младо, а ни оно не би погинуло, али смотри токе на Турчину, пак не хћеде коња да се држи, већ сјах коња да токе добије, па га Срби у боју згазише: ет' тако је лудо погинуло!“ Илија Срб. Двори Петра Херићева.

⁵² Из зворничког краја, са семберијским збогом прелази у Србију, највише борави код С. Чупића и Луке Лазаревића. Чупић му поклања два коња да лакше путује. „После сваке битке, пре него што састави песму, Вишњић прилази борцима и пита о детаљима: ко је коју јединицу предводио, каквог је коња јахао, одакле је дошао, како је био одевен и наоружан, ко је све погинуо... Вишњићев реализам је реализам документаристе... његове песме могу да послуже и као поуздани историјски извори... Покрети трупа, које он описује, могу да се прате на географској карти (Љубомир Симовић)“, Википедија

⁵³ *Кнез Иван Кнежевић*, Википедија

Поред заједничких „познаника“, Кулин-капетана (Мехмед капетана), побратима кнеза Иве, и Црнобарац Станка (Станко Алексић), саборца Чупићевог, постоје и *легенде* које ове две историјске личности повезују, можда тек сензибилитетом истог доба: говорило се да је Чупић у њиви ископао три ћупа блага; у Вишњићевој песми на руци има три златна прстена. Кнез Иво сакупља и предаје Турчину-побратиму три товара блага да искупи српско робље.⁵⁴ Са хајдук-Станком Чупића везује и Црнобарски салаш; Јанко Веселиновић му је посветио роман по коме је снимљен и филм.

XIX в.

„Најстарије јавне забаве наших старих, то су балови.

Први уопште бал који је забележен, приређен је 1834. године, дакле готово почетком прошлога века. Али, на жалост, тај први бал није приређен у Београду већ у Крагујевцу и тиме одузета у историји част Београђанима да су они били први који су бал у Срба завели (...)⁵⁵

Бал је приређен поводом тога што је кнез Милош добио „први пут турски орден од султана“. Бал је приређен у недељу 14. октобра, а у позивницама је стајало да ће бал „у један час по заођењу сунца почети у новом здању Народног суда“. Било је две стотине званица – и двор.

„(...) међу првима (у Београду приређеним – прим. б.н.) хроника бележи бал који је 27. јануара 1838. године давао енглески конзул Хоџес а на коме је балу и сам кнез Милош водио коло, па одмах, на неколико дана затим, бал у двору (6. фебруара 1838), који је у почаст истоме конзулу двор приредио.“⁵⁶

Први јавни бал приређен је у Београду тек 1840. године...

23. септ. 1866. српски кнез Михаило Обреновић и кнез Никола I Петровић закључили су уговор о припајању Црне Горе Србији као и савез против Османског царства (Танјуг)

1875. Херцеговачки устанак и Петар Мркоњић⁵⁷

После потписивања тајног уговора о савезу, у Венецији 9. јуна 1876, Црна Гора и Србија су ускоро, 30. јуна 1876. договорно објавиле рат Турској.⁵⁸ 28. јул 1876. Вучји до.

3. III 1878. Санстефански мир (Велика Бугарска);

13 VI - 13.VII 1878. Берлински конгрес и Берлински мир: Румунија, Србија (проширена за 4 округа: нишки, пиротски, топлички и врањски) и Црна Гора стичу суверенитет

⁵⁴ Још два, знатно старија помена броја 3 у вези са Турцима: „Izvori navode da su tokom opsade Beograda 1456. godine potopljene tri turske galiје čiji se pojedini ostaci i danas nalaze u sedimentima rečnog dna u akvatorijumu Zemuna.“ *Blic*, prema mapi udr. „Aqva et arheologija“

„... Više neću duljiti, nego ću Vam kazati da su 17. srpnja iz Dubrovnika pisali kako su dubrovački poklisari posjetili Velikog Turčina u Nišu kraj Filip-grada i Sofije u Makedoniji i predali mu danak, a on ih je prijazno dočekaо i zapovjedio da im se namire tri broda žita prošle godine zaplijenjena kraj Malte, naime da im se ili isplati novčana protuvrijednost za žito ili da im se žito vrati, i milostivo ih otpustio. Još pišu da je spomenuti s velikom slavohlepnošću i nadutošću išao na svoj pohod, ali da je njegova vojska jako nerасpoložena prema tom putu pa prigovara i proklinje nemir svojega starog kralja. Naši Dubrovčani behu na sličan način одredili dva poklisara da ih s darom pošalju Turčinu kad osobno kreće u rat.“ *Urotnička pisma Marina Držića*, SNL Zagreb 1989. Реч је о години 1566. и последњем походу Сулејмана Величанственог, на Мађарску (в. *Mahjong V*)

⁵⁵ Бранислав Нушић, *Балови наших предака, Стари Београд*, Просвета 1984

⁵⁶ Б. Нушић, *исто*

⁵⁷ Потоњи српски краљ Петар I Карађорђевић, истакао се и под именом *Pierre Kara* када се 1870. године на почетку Француско-пруског рата придружио Легији странаца и Лоарској армији - после школовања у Сен-Сиру, као потпоручник. Касније је за заслуге у том рату и одликован француским орденом.

⁵⁸ „Црна Гора“, изд. НИП „Књижевне новине“, Београд 1976

(према руско-британском споразуму од 30. маја 1878, бугарска територија је требало да буде трипут мања од санстефанске а Источна Румелија да припадне Турцима).

Чедомил Мјатовић (Београд 1842-Лондон 1932), политичар, економиста и историчар, академик, мин. иностраних послова, мин. финансија, као шеф српске дипломатије 1881. године потписује „Тајну конвенцију“ с Аустро-Угарском. Као министар финансија увео је динар као новчану јединицу у Србији, као и модерни систем мера. Један од утемељивача Народне банке Србије, после пада династије Обреновић, 1903. године, напустио је Србију и отишао у Лондон где је живео до смрти.

Један цитат:

„Le ciel n`est pas aussi exact que tu penses.“ (Don Juan à Zganarel)

XX в. - мирнодопски

24. маја 1926. године, на дан св. Ђирила и Методија, отворена је Универзитетска библиотека у Београду (Карнегијева задужбина)

октобар 1929. – крах берзе на Вол стриту

Две године раније,

1924, Радио Београд почиње са емитовањем програма

Следеће године, Михаило Идворски Пупин добија Пулицерову награду за 1924. годину, за дело *Од пашњака до научењака (From Immigrant to Inventor, Scribner, ed.).*

Двадесет две године касније,

1948. Резолуција Информбироа и међународна изолација Југославије. Голи оток.

18. априла 1956. распуштен ИБ („саветодавно и координационо тело девет европских комунистичких и радничких партија, којим су доминирали совјетски комунисти“ – W)

1952. Југословенска кинотека, основана 1949. као Централна југословенска кинотека

Балкански савез: уговорима из 1953. (Анкара) и 1954. (Блед), закључен између Југославије, Грчке и Турске. Септембра 1957. Грчка одбацује захтев Букурешта да се Румунија прикључи овом савезу.⁵⁹

1953. (2-13. јуна) *обновљен Солунски процес* – рехабилитовани Драгутин Димитријевић Апис (Мајски преврат 1903; *Црна рука* осн. 1911; покушај атентата на регента Александра 1916 – ухапшен је дец. 1916. на Солунском фронту, пресудом Војног суда осуђен на смрт и стрељан 26. јуна 1917. у Солуну, заједно са Љубом Вуловићем и Радом Малобабићем. Сви остали окривљени су осуђени на затворске казне.) и сви остали осуђени, као потпуно невини.⁶⁰

⁵⁹ Ранији савези: 1912. *Балкански савез:* Србија, Црна Гора, Бугарска и Грчка, против Турске и за спречавање продора Аустроугарске и Немачке на исток.

1920-38. *Мала Антанта:* војни савез Југославије, Чехословачке и Румуније против Аустрије и Мађарске. *Балкански пакт, 1934.* у Атини: Краљевина Југославија, Грчка, Румунија и Турска, по моделу Мале Антанте. Противници: Албанија, Бугарска, Италија, Мађарска и Совјетски Савез.

⁶⁰ Тајно удружење *Уједињење или смрт*, познато као *Црна рука*, основано 1911. године, контролисало је и *Младу Босну*. Међу најистакнутијим члановима, сарадник Аписов, био је Мухамед Мехмедбашић; поред њега, и Мустафа Голубић, носилац Обилићеве медаље за храброст - I балкански рат; учесник свих битака I св. рата који је 1000 добровољаца из Русије превео у Србију; после I св. рата и касније, члан НКВД и један од организатора атентата на Лава Троцког у Мексику, координатор југословенских

1954. Милован Ђилас је иступио из чланства КПЈ: постао је „један од најзначајнијих источноевропских дисидената и критичара комунистичког система. Један је од најцитиранијих и најпревођенијих српских и југословенских аутора.“ *Нова класа*, 1957 (САД), „преведена на више десетина језика у укупном тиражу од три милиона примерака и од овлашћеног Оксфордског форума проглашена је 1995. године једном од 100 књига које су највише утицале на културу запада друге половине двадесетог века.“ (Танјуг)

18. окт. 1955. почела производња аутомобила „застава 750“, популарног „фиће“, у крагујевачкој „Застави“

1961. *Сурогат* – Душан Вукотић, Загреб, Оскар за цртани филм
На Дрини ћуприја – Иво Андрић, Нобелова награда за књижевност

1974. донет „нови устав“ СФРЈ којим је свим републикама потврђено право на „самоопредељење до отцепљења“ – реализовано ратовима 1991-1995.⁶¹

1961/2011 *Несврстани – од Београда до Београда* – први и јубиларни конгрес и изложба у Кући цвећа

XX в. - ратни

1936. година и Шпански грађански рат, наши добровољци међу многима из целог света Ернест Хемингвеј, ратни дописник: *За ким звоно звони* и, као мото, речи Џона Дона: *Ниједан човек није Острво, сам по себи целина...*

7. јула 1941. у Белој Цркви Жикица Јовановић Шпанац убија из пиштоља два жандара: М. Бранковића и Б. Лончара. Тај дан је проглашен *Даном устанка народа Србије*.

27. јануара 1945. совјетске трупе ослобађају Концентрациони логор Аушвиц: *Међународни дан сећања на жртве холокауста* (на Св. Саву)

11. априла 1945. Американци ослобађају Концентрациони логор Бухенвалд: *Међународни дан логораша*

12. април 1945. – дан који се обележава као *Дан пробоја Сремског фронта*⁶²

комуниста у Шпанском грађанском рату, координатор совјетских тајних служби у Краљевини Југославији и утемељивач „Црвеног камерног оркестра“, тајне организације са специјалном наменом; „био у дослуху“ са генералом Симовићем пред пуч 1941; на Солунском процесу, он је сведочио у корист Аписа. Убијен од Гестапоа 11. јуна 1941. у Пионирском парку, где је и сахрањен. Октобра 1944. његов гроб је откопан а посмртни остаци су пренети у Москву и сахрањени са највишим војним почастима. (Википедија)

⁶¹ Србија је, једина, добила и две покрајине са директним учешћем у власти на савезном нивоу. Референдумом је из југословенске заједнице иступила Македонија а, на крају, из Савезне Републике Југославије и Црна Гора 2006. године. Косово је једнострано прогласило независност 17. фебр. 2008. год.

⁶² Сремски фронт је образован октобра 1944. ради евакуације фашистичких армија формације Е из Јужне Европе: „Borbe na Sremskom frontu trajale su od oktobra 1944. do 12. aprila 1945. Tokom borbi poginulo je 13.500 boraca NOR-a, 1.100 vojnika Crvene armije, oko 600 bugarskih partizana i oko 200 Italijana koji su se borili na strani NOR-a i oko 30.000 nemačkih vojnika.“ (Emg.rs)

Један цитат:

„Будућност почиње данас, не сутра.“

Јован Павле II

E

Неоасирски облик слова *E* означава сумерску реч или симбол за кућу или храм.

Сумерски É.GAL („палата“, буквално, „велика кућа“), главна кућа у граду; É.LUGAL („краљева кућа“), коришћено у истом значењу...

E-temen-an-ki, „храм темељних стопа неба и земље“, ⁶³ где се узима да *temen* означава осу света која повезује небо и земљу...

према извору: Wikipedia

Тил Ојленшпигел (*Till Eulenspiegel*, G.P. Petersen)

Барон Минхаузен (*Baron Minhauzen*, Rudolf Raspe/Gotfrid August Birger)

Остап Бендер (*Златно теле; Дванаест столица*, Иљф и Петров)

derbeder (derbender) m i derbedenica f (pers.) *skitnica, skitalica, beskućnik* (...) < tur. *derbeder* < pers. *derbeder* „skitnica“, bukв. „онај који иде од врата до врата“, слој. од pers. *der* „врата“ + pers. *be* „до; са“ + pers. *der* „врата“. ⁶⁴

„Zavičaj je uvek ravnodušan, ništa o svetu nisi shvatio ako pretpostavljaš da tamo odakle si jednom otišao možeš jednom i da se vratiš.“

„Da si se izgubio u kakvom lavirintu, imao bi više nade, jer taj složeni svet nosi u sebi mogućnost iznenadnog oslobođenja, ali kada te čisto plavo nebo pribije uz tlo, ne znaš na koju stranu da bežiš. Tek u nepomičnosti možeš da upoznaš pravu prirodu straha.“

Laslo Vegel, *Bezdomni eseji*, prev. Arpad Vicko

Филмови:

Ки Ларго, Хемфри Богарт, Лорин Бекол, Едвард Робинсон, Лајонел Баримур (*Key Largo*, Humphrey Bogart, Edward G. Robinson, Lauren Bacall, Lionel Barrymore – John Huston 1948)

⁶³ Ово би се могло превести и као „храм темељних шипова неба и земље“ – мисли се заправо на клинове који се забијају у зазоре између темељних стубова и подлоге да их учврсте.

⁶⁴ Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo 1985

Све о Еви, Ен Бакстер, Џорџ Сандерс, Мерилин Монро
(*All About Eve*, Anne Baxter, George Sanders, Marilyn Monroe – Joseph Mankiewicz, 1950)

5 прстију, Џејмс Мејсон, Даријел Дарије
(*5 Fingers*, James Mason, Darrielle Darrieux – J. Mankiewicz, 1952)

Љубав после подне, Одри Хепберн, Гари Купер, Морис Шеваље
(*Love in the Afternoon*, Audrey Hepburn, Gary Cooper, Maurice Chevalier – Billy Wilder, 1957)

Доктор Живаго, Омар Шариф и Џули Кристи⁶⁵
(*Doctor Zhivago*, Omar Sharif, Julie Christie, Geraldine Chaplin, Rod Steiger as Victor Komarovskiy – David Lean, 1965)

Лепотица дана, Катрин Данев, Жан Сорел, Мишел Пиколи
(*Belle de jour*, Catherine Deneuve, Jean Sorel, Michel Piccoli – Louis Buñuel, 1967)

„Њихове више тежње – још несвесно засноване на геоцентричном схватању ствари, са рајем у зениту и паклом у надиру – биле су исто тако далеко од његових схватања као и снови становника неке друге планете.“

Томас Харди, *Теса од д'Урбервиллових*

2011/2013/2017

⁶⁵ Прво издање истоименог романа за који је Борис Пастернак добио Нобелову награду за 1958. годину, изашло је, прокријумчарено из СССР-а, 1957. у Милану, истовремено на руском и италијанском. Прво издање у Совјетском савезу, 1988.